

SAKIT TI IMA, SAKA KEN NGIWAT

Ania iti hand, foot and mouth disease (HFMD) wennu sakit ti ima, saka ken ngiwat?

Ti sakit ti ima saka ken ngiwat (iti wika ti Ingles ket aw-awagan da nga HFMD) ket sakit nga gapu iti mikrobyo nga maapektaran dagiti kaiyanak nga ubing. Dagiti sintomas na ket gurigor, pantal diay kudil ken dagiti nalabassit nga tuldek wennu dagiti paltos diay ngiwat.

Ti HFMD ket awan ti amamu na diay foot-and-mouth disease wennu sakit ti saka ken ngiwat (nga amamu tayo kasla hoof-and-mouth disease wennu sakit ti saka ken ngiwat ti animal). Nu man diay dua nga sakit ket agpada nagan na, agsabali nga mikrobyo ti maited da. Ti HFMD ket maapektaran laeng dagiti tao, ken ti foot-and-mouth disease wennu sakit ti saka ken ngiwat ket maapektaran dagiti animal, nga pada ti baka, baboy ken karnero.

Ania ti nagapuana iti HFMD?

Ti HFMD ket gapu iti agsasabali nga mikrobyo nga parte ti grupong enterovirus, kadua diay coxsackieviruses at enterovirus 71. Ti Coxsackievirus A16 ket kangrunaan nga mangted ti HFMD. Ti Enterovirus 71 ket makaited iti nalawa nga panagkaadda ti HFMD diay Asya. Diay panawen nga panagado ti HFMD gapu diay enterovirus 71, dagiti daduma nga pasyente ket nagkaadda ti grabe nga panagsakit.

Sino dagiti delikado nu maaddaan ti HFMD?

Ti HFMD ket kanayon nga maapektaran dagiti ubing nga awan pay ti tawen nga sangapulo, ngem mabalin met maapektaran dagiti ada tawen nan, dagiti baro wennu balasang ken lalakay. Ti tao ket mabalin nga maimpeksyon nu isuda ket madapuan ti klase ti enterovirus nga haan da paylang naalisan idi. Ngem diay daduma nga tao nga maalisan na atoy nga virus ket haan nga agsasakit.

Ania dagiti sintomas ti HFMD?

Dagiti umuna nga sintomas ti HFMD ket sagpaminsan nga gurigor, sakit ti karabukob, awan ganas ti panangan, ti riknana ket kasla adda sakit na (malaise). Maysa agengana dua nga aldaw malpas nga nangruga ti gurigor, ada babasit nga kasla tuldek nga lumabassit diay uneg ti tutubo ti ngiwat diay uneg ti rupa, gugot ken dila. Dagiti tuldek ket ada posibilidad na nga agbalin nga paltos wennu ulcer. Mabalin met nga agkaadda ti butlig diay kudil ti ima, saka ken ubet, ken dadduma adda met idiaiy braso ken luppo. Ti butlig ket adda kadua na nga bumsog wennu haan nga bumsog nga lumabassit nga tuldek wennu paltos. Haan amin nga ada ti HFMD na ket agkaadda ti kastoy nga sintomas.

Sagpaminsan dagitoy nga sintomas ti HFMD ket haan nga nakaro ken agpukaw lattan ti uneg ti pito agengana sangapulo nga aldaw. Ngem, diay sabsabali nga kaso, diay HFMD ket mabalin nga agited iti komplikasyon. Ti maysa nga komplikasyon ket viral (aseptic) meningitis wennu meningitis nga gapu ti mikrobyo. Dagiti sintomas ti viral meningitis ket panagsakit ti ulo, tumatangken nga tinged ken gurigor. Dagiti tao nga adda viral meningitis ket dadduma masapul nga ma-ospital. Sagpaminsan, ti HFMD ket makapaited ti encephalitis (lumlumteg ti utek). Ti Encephalitis ket grabe nga sakit nga mabalin ikapatay.

Kasano nga makaiwaras diay HFMD?

Ti HFMD ket kanayon nga maiwaras diay pamaraan ti panagigem diay ruget, buteg, plemas, danum ti paltos wennu katay ti impektado nga tao. Diay mikrobyo ket maiyalis nu haan nagugas ti ima diay impektado nga tao ket nagigem ti sabali nga tao wennu nakapag-kontamina ti alekamen. Dagiti mikrobyo nga mangted ti HFMD ket mabalin nga agbiyag ti nabayag nga panawen kadagiti al-alekamen.

Diay tao nga adda HFMD ket makapaalis diay umuna nga domingo ti panagsakit ngem mabalin latta nga makaalis uray nu adda ti maysa nga domingo nan nga naawan diay sintomas na.

Kasano kapartak nga makita dagiti sintomas?

Dagiti sintomas ti HFMD ket sagpaminsan nga rumuar ti 3-7 nga aldaw malpas diay umuna nga panagadda ti mikrobyo ken impeksyon.

Kasano maamuan nga adda HFMD?

Sagpaminsan am-amwen dagiti doktor nu adda HFMD ti tao base diay tawen, sintomas,klase ken lugar ti ayan dagiti butlig wennu paltos. Nu dadduma diay doktor nga masapul adalen tapnu maamwan nu ada HFMD ti mysa tao. Daduma, masapul na ti katay diay karabukob wennu mangala ti sampol ti danum ti paltos wennu ruget tapnu maadal nu ania nga klase ti enterovirus nga makaited ti sakit.

Kasano maagasan diay HFMD?

Awan ti ispesipiko nga panagagas. Kaaduan ti ubing nga adda HFMD ket lumaing lattan nga maysa na. Dagiti tao nga adda HFMD na dapat agenana ken uminom dagiti likido tapnu malapedan diay dehydration ken pagmamaga. Ti taga-alaga ti salun-at ket mabalin nga agrekomenda iti agas tapnu makontrol da diay gurigor ken panagsaksakit.

Dagiti paltos diay ngiwat ket mabalin nga makaited ti sakit ken rigat diay panagtilmun ken diay daduma nga ubing ket haan da makainum gapu ditoy. Nu diay haan da panaginun ket makaited ti seryoso nga pagmamaga, diay panagagas nga usar dagidiay intravenous fluid wennu dekstros ket mabalin nga kasapulan.

Kasano nga maliklikan diay HFMD?

Amin nga tao nga adda idiaiy balay ti maysa nga tao nga adda HFMD ket uppat nga beses nga agugas ti ima da nga adda sabon ken danum malpas agusar ti banyo, agsukat ti lampin wennu makaigem ti buteg wennu plemas,ruget wennu danum ti paltos. Dagiti ay-ayam ken diay rabaw ti alekamen ket dapat nga ugasan ti adda sabon na, danum ken nalinis nga usar diay solusyon ti bleach(nayunan ti 1/4 tasa nga bleach diay maysa galon nga danum). Dagiti ubing nga adda HFMD ket dapat nga adda lang idiaiy balay ken haan sumsumrek idiaiy daycare wennu diay eskwelaan agengana haan mapukaw diay gurigor wennu dagiti singaw nga haan lumaing idiaiy ngiwat. Dagiti lalakay nga adda sakit na ket dapat haan sumrek ti trabaho agengana haan maawan dagiti sintomas.

Kasano nga maamwan nga nalaiing diay panggep ti HFMD?

Nu adda pay damag mu panggep diay HFMD, mabalin nga makipagsao laengen kadagiti doktor tayo wennu diay lokal nga kagawaran ti salun-at.

[NOTE TO LOCAL EDUCATIONAL AGENCIES (LEAs): As a form of assistance to LEAs, the California Department of Education (CDE) offers this translation free of charge. Because there can be variations in translation, the CDE recommends that LEAs confer with local translators to determine any need for additions or modifications, including the addition of local contact information or local data, or modifications in language to suit the needs of specific language groups in the local community. If you have comments or questions regarding the translation, please e-mail the Clearinghouse for Multilingual Documents (CMD) at cmd@cde.ca.gov.]